

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának Különleges Javaslattervőjének következtetései és ajánlásai 2017. március

VII. Következtetések és ajánlások

A. Következtetések

84. A mentális egészséget gyakran elhanyagolják, s amikor egyáltalán erőforrásokhoz jut, hatástalan és káros modellek, attitűdök és egyensúlyhiány dominálnak. Ez vezetett odáig, hogy immár súlyos hiány mutatkozik a mentális egészség emberi jogi alapú előmozdításában és a gondozásban. A legkülönbözőbb életkorú emberek a mentális egészséget érintő szükségleteik kielégítésére törekedve gyakran beleütköznek abba, hogy vagy nincs ellátás és támogatás, vagy a szolgáltatás hatástalan és káros.

85. Elfogadhatatlan, hogy a jelen pillanatban nem lehetséges feltárni az emberi jogok megsértését a pszichiátriai ellátási rendszerben. Ahogy a mentális egészség szakpolitikai prioritást kap, nagyon fontossá válik, hogy felmérjük, miért nem tudunk előrébb lépni s konszenzusra jussunk abban a tekintetben, hogy hogyan eszközöljünk és hogyan ne eszközöljünk befektetéseket a területen.

86. Az akadályok globális felmérése nyugtalanítóan mutat arra, hogy ezeknek terhe súlyosabb lehet, mint a „mentális zavarok” terhei. A mentális egészség válságát nem szabad egyéni körülmények válságaként kezelni; olyan társadalmi akadályt kell látnunk benne, amely gátolja az egyéni jogok érvényre jutását. A mentális egészséggel kapcsolatos szakpolitikáknak inkább a „hatalmi egyensúly hiányával”, mint a „kémiai egyensúly hiányával” kell foglalkozniuk.

87. A megközelítésbeli váltás sürgető szüksége arra késztet, hogy előnyben részesítsük a lakossági szintű szakpolitikai újításokat, a társadalmi meghatározó tényezőket vegyük célba s szakítsunk az uralkodó orvosi modellel, amely arra törekszik, hogy a „zavarokat” célba véve gyógyítsa az egyéneket.

88. Ma egyedülálló lehetőségek nyílnak meg a mentális egészség terén. Üdvözlendő előrelépést jelent a mentális egészségnek globális egészségügyi feladatként való nemzetközi elismerése, s beemelése a 2030-ig szóló Fenntartható Fejlődés Programjába. Az egészséghez való jog kerete útmutatást kínál az egyes államoknak arra nézve, hogyan kell jogi alapon álló szakpolitikákkal és befektetésekkel biztosítani mindenki méltóságát és jóllétét. Ahhoz, hogy a testi és a mentális egészség egy szintre kerüljön, a mentális egészség problémáit integrálni kell az elsődleges és általános egészségügyi ellátásba; ehhez valamennyi érintett részvételére van szükség a mögöttes meghatározó tényezőkre irányuló közpolitika kialakításában. Fel kell értékelni a hatékony közösségi pszichoszociális eljárásokat, szakítani kell a kényszerítés, az elszigetelés és a túlzott gyógyszerelés kultúrájával.

89. Világszerte ígéretes kezdeményezések folynak, akár az alacsony és közepes jövedelmű országokban is, a status quo megváltoztatása érdekében. Erőteljes politikai vezetéssel és erőforrások bevetésével kell teret nyitni a szükséges gyakorlat elterjedésének, ami a közösségekben fontos eszköze a szükséges változások előmozdításának és elindításának.

90. A Különleges Jelentéstevő, befogadó és részvételre épülő folyamatban és nyílt párbeszédben kísérli meg kialakítani az emberi jogi és mentális egészségre vonatkozó irányelveket, hogy segítsen minden érdekeltnek abban, hogy a maga területén alkalmazza az emberi jogokra épülő mentális egészség-szakpolitikákat. Szívesen vesz minden ilyen irányú hozzájárulást és javaslatot.

B Javaslatok

91. A Különleges Javaslattevő felszólítja a vezető szerveket, hogy az akadályok globális terheit magukra véve, emberi jogi alapú mentális egészségre vonatkozó újításokat vezessenek be a közpolitikába. Ide tartozik, hogy az állam vezető szerepet vállal a nemzetközi szakpolitikai erőfeszítésekben, a pszichiátriai szakma az élen járjon a változás szükségessége megközelítésének konstruktív értékelésében, a mentális egészségügyi szolgáltatók irányítói példamutatással álljanak a változások élére, az önkormányzati tisztségviselők pedig pártolják az alulról jövő újításokat. Ezeknek az irányítóknak választóikkal partneri viszonyban kell cselekedniük, s ide tartoznak a szellemi, kognitív és pszichoszociális fogyatékosokkal, valamint autizmussal élő személyek is.

92. A pszichiátriai szolgáltatáson belül, a biomedikális megközelítés túlsúlyának kezelésére a Különleges Javaslattevő javasolja, hogy:

- a) az államok hozzanak azonnali intézkedéseket, befogadó jellegű és értelmes részvételt biztosító keretek létrehozására a közpolitikai döntéshozatal terén, bevonva többek között pszichológusokat, szociális munkásokat, ápolókat, felhasználókat, a civil társadalom képviselőit s a szegénységben és a legsebezhetőbb helyzetben élőket;
- b) az államok és más érintettek -köztük tudományos intézetek- úgy alakítsák át a mentális egészség kutatásának prioritásait, hogy előmozdítsák az önálló, minőségi és részvételre épülő társadalomtudományi kutatást és kutatási platformokat, tárjanak fel nem kényszerítésen alapuló új szolgáltatási modelleket;
- c) az államok a tudományos intézetekkel karöltve kíséreljék meg eltüntetni az emberi jogi alapú és bizonyítékokra épülő mentális egészség terén meglévő tudáshiányt az orvospérezésben.

93. Annak érdekében, hogy fel lehessen tárni a teljes lakosság mentális egészségének előmozdításának társadalmi és más mögöttes meghatározó tényezőit, a Különleges Javaslattevő azt javasolja, hogy az államok:

- a) biztosítsanak elsőbbséget a mentális egészség előmozdításának és a megelőzésnek a közpolitikában, szorgalmazzanak befektetéseket az illetékes minisztériumoknál;
- b) azonnal lássanak hozzá olyan közpolitikák kidolgozásának, amelyek, a fenntartható fejlődés céljaival összhangban, a kora gyermekkori és serdülőkori lelki egészséget és a holisztikus fejlődést állítják középpontba, elsőbbséget biztosítva a lelki egészség előmozdításának és a pszichoszociális beavatkozásoknak;
- c) szakpolitikai és törvényhozási intézkedésekkel kell elejét venni az erőszak alkalmazásának minden olyan környezetben, amelyben emberek élnek és dolgoznak;
- d) azonnal foglalkozni kell a káros nemi sztereotípiákkal, a nemi-alapú erőszakkal, előmozdítani az egészséges szexualitást és reprodukciót;
- e) azonnali lépések teendők a gyermekek testi fenytésének beszüntetésére; véget kell vetni a gyermekek intézménybe zárásának, ide értve a fogyatékosokkal élőket is.

94. Annak biztosítására, hogy nemzetközi együttműködéssel teremtsük meg a mentális egészséghez való jogot és a 2030-as program előírásait, az államok és a nemzetközi intézmények azonnali hatállyal:

- a) szüntessék meg az elkülönítő pszichiátriai intézmények, nagy pszichiátriai kórházak és más, az elkülönítést elősegítő intézmények és szolgálatok pénzügyi támogatását;
- b) a mentális egészséghez való jog kerüljön az egészségügyi, a szegénység csökkentését célzó és a fejlesztési stratégiák és beavatkozások középpontjába, és egyértelműen válják az általános és az elsődlegességet biztosító egészségügyi szakpolitikák és tervek centrumába;
- c) A Fenntartható Fejlődés Programja mindenfajta monitorozó akciójában -ideértve a magas szintű politikai fórumokat is- vessék fel és fokozzák a globális lelki egészség kérdését.

95. Annak érdekében, hogy az egészségügyi ellátó szolgáltatók mindenki számára biztosítsák a lelki egészséghez való jogot, az államok:

- a) garantálják a felhasználók részvételét a lelki egészségügyi szolgáltatások, rendszerek és szakpolitikák megtervezésében, végrehajtásában, működtetésében és értékelésében;

- b) szüntessék be az intézményi gondozásba való befektetéseket, s ezeket irányítsák át a közösségi alapú szolgáltatásokba;
- c) fektessenek be az alapszintű gondozáshoz és közösségi ellátáshoz integrált pszichoszociális szolgáltatásokba, hogy növeljék a felhasználók beleszólását és tartsák tiszteletben önállóságukat;
- d) növeljék az alternatív lelki egészség-szolgáltatásokba eszközölt befektetéseket és támogassák ezek új modelljeit;
- e) az általános egészségügyi szolgáltatási csomag fontos összetevőjeként alakítsák ki a megfelelő, elfogadható (kulturálisan is) és magas minőségű pszichoszociális beavatkozások alapsomagját;
- f) tegyenek célirányos, konkrét intézkedéseket az egészségügyben észlelhető kényszerítés gyökeres csökkentésére, s tegyék lehetővé mindenfajta pszichiátriai kényszerkezelés és elzárás megszüntetését;
- g) kérjenek technikai segítséget a WHO Minőségbiztosítási Kezdeményezésétől a lelki egészség gondozás értékeléséhez és minőségének javításához.